

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України Теремецького Владислава Івановича – на дисертацію Рувіна Олександра Григоровича «Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ України», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право)

Актуальність обраної теми дослідження. В Україні діє розгалужена мережа судово-експертних установ різного відомчого підпорядкування, що в цілому забезпечує потреби слідчої та судової практики в експертних дослідженнях. Але, як слушно вказує автор, на сьогодні у діяльності цих установ існує ряд прогалин та недоліків (с. 23). І саме з цією метою слід вести мову про необхідність здійснення ефективного контролю за діяльністю судово-експертних установ України. Однак недостатнє приділення уваги цьому питанню на теоретичному та на практичному рівнях, недосконалість правового регулювання у цій сфері, не тільки свідчить про потребу у проведенні, а й прямо обумовлюють актуальність представленого дисертаційного дослідження О.Г. Рувіна.

Слід відзначити, що роботу виконано відповідно до: «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»; Стратегії розвитку наукових досліджень НАПрН України на 2016–2020 рр.; а також у межах науково-дослідних тем ННІ права Сумського державного університету «Удосконалення системи правоохоронних органів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки України» (номер держреєстрації 0116U006814), «Система критеріїв зовнішнього моніторингу діяльності єдиного правоохоронного органу у сфері забезпечення фінансової та економічної безпеки держави» (номер держреєстрації 0118U003575) (с. 24), що додатково підтверджує актуальність теми роботи.

Метою дослідження обрано визначення сутності та розкриття особливостей адміністративно-правових засад здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ України (с. 25). Досягнення цієї мети відбулося шляхом реалізації автором комплексу **наукових завдань** (с. 25-26), а їх чітке формулювання дозволило йому системно висвітлити основні та найбільш актуальні

проблеми контролю за діяльністю судово-експертних установ. Як свідчить ознайомлення із текстом дисертації всі завдання автором виконанні повно та на належному науковому рівні. У результаті дослідження здобувачем сформульовано низку нових концептуальних наукових висновків (с. 28-32, 332-342).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень дослідження забезпечується використанням автором сукупності загальних та спеціальних методів наукового пізнання, а саме: логіко-семантичного та аналітичного методів, історико-правового методу, методу документального аналізу, структурно-функціонального та порівняльно-правового методів тощо) (с. 26-27). Крім того, висока якість наукових результатів дослідження забезпечена завдяки сформованим здобувачем належних інформаційної та емпіричної бази роботи, які складаються з узагальнення практики діяльності судово-експертних установ та суб'єктів контролю у цій сфері, довідкових видань, статистичних матеріалів, фахової літератури (список використаних джерел складає 510 бібліографічних описів).

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження О.Г. Рувіна (с.28-32) полягає у тому, що його праця є однією з перших спроб комплексного визначення особливостей адміністративно-правових засад здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ України, що дозволило авторові обґрунтувати низку нових положень і висновків з досліджуваних питань.

Так, заслуговує на підтримку бачення автором співвідношення понять «правоохоронна система» та «система правоохоронних органів», де перше, як зазначає він, є ширшим за друге (с. 43). З урахуванням цього здобувач наводить власне бачення місця судово-експертних установ у системі правоохоронної діяльності. Він слушно вказує, що хоча ці установи не належать ні до органів державної влади, ні до суб'єктів владних повноважень, але здійснюють свій внесок у роботу правоохоронної системи (с. 50-51), виконуючи надзвичайно важливу забезпечувальну та допоміжну роботу (с. 59).

Продовженням формування методологічних засад здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ стало висвітлення історичного аспекту розвитку системи контролю за їх діяльністю. Як результат аналізу фахової літератури та історичних документів автором запропоновано виділення трьох

основних історичних етапів розвитку цієї системи контролю (період існування Російської імперії, часи, коли Україна входила до складу СРСР (1917–1991 рр.) та сучасний період (з 1991 р. по теперішній час) (с. 62-73, с. 332-333). Важливість цієї періодизації полягає у висновку автора, що ряд проблем у цій сфері на сучасному етапі розвитку України обумовлений саме її історичною спадщиною (с. 74, 108).

Позитивно слід оцінити результати дослідження автором поняття та особливостей контролю за діяльністю судово-експертних установ України. Так, на підставі дослідження змісту понять «контроль» (с. 75-86), «законність» (с. 86-88) ним наведена розгорнута дефініція поняття «контроль за діяльністю судово-експертних установ України». Її ключовою ідеєю є те, що такий контроль є важливим засобом управління, способом забезпечення законності у сфері судово-експертної діяльності (с. 89). Продовженням характеристики вказаного виду контролю стало надання автором власного бачення його особливих властивостей, які обумовлені специфікою діяльності судово-експертних установ та організації їх системи (с. 110). Зокрема до їх числа здобувачем віднесено те, що: діяльність цих установ пов'язана з відправленням правосуддя; одним із суб'єктів контролю за законністю діяльності цих установ є відповідний орган виконавчої влади; вони є бюджетними юридичними особами тощо (с. 90-91, 111).

В роботі також наведена змістовна характеристика правових засад здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ та визначена їх система (Конституція України, міжнародні договори, Закони України, підзаконні нормативно-правові акти) (с. 91-101). Як узагальнення здобувач під правовими засадами у цій сфері розуміє сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких регулюють питання здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ України (с. 101). Враховуючи те, що контроль виступає як важливий засіб управління, в роботі вказано, що ключове місце в системі правових засад здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ належить нормам адміністративного права (с. 104). Цей висновок відображує як характер, так і зміст правового регулювання у цій сфері.

Окрему увагу в роботі присвячено питанням змісту контролю за діяльністю судово-експертних установ та адміністративно-правовому механізму його

забезпечення. Зокрема слід підтримати висновок здобувача, що система контролю за діяльністю судово-експертних установ – це структурована сукупність незалежних тісно взаємодіючих між собою елементів, які забезпечують ефективність та законність функціонування контрольної діяльності уповноважених суб'єктів у відповідній сфері, а її елементами слід вважати мету, завдання, та механізм реалізації контролю, його об'єкт та предмет, суб'єктів контрольної діяльності та механізм її реалізації (с. 122). З таким поглядом на вказану систему цілком можна погодитися. Щодо меж контролю за діяльністю судово-експертних установ, то здобувач відмічає, що це фактична визначеність контрольної діяльності у нормах офіційних державних актів (с. 124), а за сутністю вони є управлінськими та правовими рамками, які встановлюють об'єктивні можливості контрольної діяльності та широту її регламентарного впливу (с. 125).

З приводу виділених автором елементів системи контролю за діяльністю судово-експертних установ, то варто підтримати його бачення мети контролю, якою є оцінка діяльності судово-експертних установ України щодо її відповідності вимогам нормативно-правових актів у сфері судової експертизи, а також забезпечення правильності такої діяльності (с. 131). Завданнями досліджуваного контролю, на думку автора, є: проведення комплексних, систематичних перевірок роботи судово-експертних установ, виявлення порушень в їх роботі та встановлення їх причин тощо (с. 131-132). Стосовно принципів здійснення контролю у цій сфері, то в результаті проведеного дослідження здобувачем їх охарактеризовано як сукупність основоположних начал, імперативних вимог, які визначають межі та вектор правового регулювання суспільних відносин в галузі здійснення контролю за роботою судово-експертних установ (с. 137). В роботі уточнено систему цих принципів (об'єктивність, комплексність, раптовість) та наведена їх характеристика (с. 137-141).

Обґрунтованими є результати дослідження дисертантом питань системи суб'єктів контролю за діяльністю судово-експертних установ, зокрема наведено визначення відповідного поняття (це фізична або юридична особа, яка бере участь у правовідносинах, що виникають за фактом здійснення контролю, с. 148), уточнено їх систему та наведено характеристику правового статусу основних

суб'єктів контролю у цій сфері (зокрема, КМУ, МОЗ України, Мінюст, СБУ тощо). З метою удосконалення їх діяльності автором розглянуто питання адміністративно-правового статусу цих суб'єктів (законодавчо визначені повноваження, які надані задля здійснення якісної та ефективної діяльності у відповідному напрямку (с. 156). Як висновок автором пропонується створення єдиного органу влади, на який варто покласти повноваження із формування та забезпечення державного регулювання судово-експертної діяльності в країні в цілому (с. 157).

В дослідженні автором також уточнено бачення таких важливих елементів механізму реалізації контролю у досліджуваній сфері як об'єкт (сукупність суспільних відносин, які виникають в процесі реалізації уповноваженими органами державної влади та їх посадових осіб, інструментів та засобів, спрямованих на перевірку законності діяльності цих установ с. 163) та предмет (це конкретний напрямок функціонування судово-експертних установ, на який спрямовано контрольну діяльність уповноважених суб'єктів такого контролю с. 171). З цими висновком слід погодитися і звернути увагу на їх важливе методологічне значення.

Становлять науковий інтерес також результати дослідження здобувачем форм здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ (зовнішній практичний вираз діяльності уповноважених органів держави та їх посадових осіб с. 176), до числа яких ним обґрунтовано віднесені такі форми діяльності як: регулятивно-координаційна, експертно-кваліфікаційна, рекомендаційна, відомчий контроль (с. 179). Щодо методів такого контролю, то під ним автор пропонує розуміти сукупність закріплених в нормах адміністративного права заходів, засобів та способів впливу на суспільні відносини, що використовуються спеціально уповноваженими контролюючими суб'єктами в процесі реалізації відповідної діяльності (с. 183), а до числа таких методів віднесено (атестацію, метод рекомендації, проведення нарад, управлінський метод, с. 185-186). Наведена в дисертації характеристика форм та методів здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ надає можливість отримати цілісне та змістовне уявлення про цей напрям державного управління в досліджуваній сфері.

Також автором у третьому розділі роботи проведено змістовний аналіз питання видів контролю за діяльністю судово-експертних установ. Так, здобувач

виділив та послідовно проаналізував основні види такого контролю, а саме державний, відомчий, самоврядний та громадський контроль (с. 195-270). Зокрема щодо державного контролю, то автор не тільки окреслив особливості його видів (загальний (наскрізний) та спеціалізований, внутрішньовідомчий, міжвідомчий, позавідомчий, с. 202-203), а й навів бачення шляхів його удосконалення (належний розгляд заяв про порушення вимог законодавства при здійсненні судових експертиз; боротьба з корупційними проявами; забезпечення неухильного дотримання судовими експертами професійної етики тощо, с. 209). Щодо відомчого контролю у цій сфері, то здобувачем змістовно розглянуто особливості його правової регламентації та здійснення та вказано, що для створення ефективного механізму відомчого контролю за діяльністю судово-експертних установ доцільно прийняти нормативно-правовий акт, який би врегулював такі питання (с. 224). З приводу самоврядного контролю у досліджуваній сфері, то автором проаналізовано статус суб'єктів його здійснення (с. 227-230), а також практику його реалізації на прикладі аналізу статутів окремих судово-експертних установ. Автор зокрема вказує, що представляється доцільним прийняття акту, який би врегулював питання самоврядування судово-експертних установ, визначав його суб'єктів та загальні засади їх діяльності (с. 238). Цей висновок вартий уваги. Характеризуючи громадський контроль за діяльністю судово-експертних установ, здобувач аналізує правові засади, організаційні форми, суб'єктів та принципи його здійснення, і слушно вказує, що цей вид контролю є одним із дієвих засобів забезпечення відкритості для суспільства діяльності державних інституцій (с. 243), але обмежений необхідністю додержання принципу незалежності судового експерта та невторчання в проведення судової експертизи (с. 254). Також звертає на себе увагу аналіз автором участі в контролі за діяльністю судово-експертних установ суб'єктів міжнародного права, і як слушно вказує автор, це переважно відбувається шляхом участі вітчизняних судово-експертних установ у роботі міжнародних організацій (с. 263), а цей напрям має важливе значення для забезпечення України інтеграції до ЄС (с. 269). Приємно, що здобувач на цьому не зупиняється, а пропонує конкретні кроки по удосконаленню цього аспекту досліджуваного різновиду контролю (вступ судово-експертних установ

України до Європейської мережі судово-експертних установ; участь у міжнародних програмах підвищення кваліфікації судових експертів тощо, с. 270).

Практичну значущість мають і висновки, отримані автором за результатами дослідження питання напрямків удосконалення адміністративно-правових засад здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ України. Так, насамперед це стосується дослідження досвіду інших країн (зокрема, США, Канади Великобританії, Іспанії, Ісландії, Чехії, Білорусь, Казахстан, Киргизстан), на підставі якого автор запропонував конкретні кроки щодо удосконалення контролю за діяльністю судово-експертних установ в Україні (інтегрування України до міждержавних систем взаємодії в секторі судово-експертної діяльності, формування централізованої системи управління судово-експертними організаціями, активніше використовувати формат контролю через ліцензійно-дозвільні системи) (с. 292-293). Ці пропозиції варто підтримати.

Удосконалено автором і бачення оцінювання контролю за діяльністю судово-експертних установ, в межах дослідження якого ним слушно вказано на реальну практичну користь та дієвість оцінювання (с. 301). З метою належної реалізації цього засобу покращення ефективності контролю автором опрацьовано критерії оцінювання: функціонально-цільовий; організаційний; правовий; економічний; суспільний та наведено бачення їх змісту та особливостей реалізації (с. 304, с. 305-308). Як вбачається, реалізація цих критеріїв оцінювання здатна позитивно вплинути стану здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ.

Наступним аспектом питання підвищення ефективності контролю за діяльністю судово-експертних установ став аналіз напрямків оптимізації системи його суб'єктів. Проведене автором дослідження дало можливість визначити основні недоліки чинної системи суб'єктів контролю (відсутній єдиний центр, відповідальний за контроль за всією системою даних установ; відсутність єдиного нормативно-правового акту, який би визначив організаційно-правові засади взаємодії суб'єктів контролю с. 320, 323), а також запропонувати конкретні кроки по її оптимізації та підвищенню ефективності функціонування (створити єдиний міжвідомчий суб'єкт контролю за діяльністю усіх судово-експертних установ, с. 330). Ці висновки мають власне значення для удосконалення експертної практики.

У роботі містяться й інші слушні положення, висновки та пропозиції. Позитивно, що всі вони, можуть використовуватися у науково-дослідній сфері, правотворчості, правозастосовній діяльності та освітньому процесі (с. 32-33).

Наукові положення і рекомендації, що сформульовані в роботі, досить повно викладено в одноосібній монографії, в 4-х посібниках, 26-ти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, 6-ти статтях у зарубіжних періодичних наукових виданнях та тезах наукових повідомлень на 24-х науково-практичних конференціях. Публікації відображують основні результати наукового дослідження. Оформлення дисертації та автореферату зауважень не викликає.

Дискусійні положення та зауваження.

Слід зауважити, що належний теоретичний рівень дисертації та практичне значення її результатів не виключає критичного підходу до аналізу окремих висновків та пропозицій здобувача:

1. Є підстави вважати, що наведена автором загальна мета діяльності судово-експертних установ, якою є ствердження верховенства права в суспільстві і державі (с. 55), фактично ототожнює їх з іншими правоохоронними органами. Тому доцільно надати конкретизоване бачення мети діяльності досліджуваних установ.

2. Виділені автором етапи розвитку системи контролю за діяльністю судово-експертних установ (с. 332-333) не достатньо враховують зміни, які відбулися з часу підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка також стосується сфери правосуддя та юстиції.

3. Поняття «контроль за діяльністю судово-експертних установ України» (с. 89) автор переважно пов'язує із настанням негативної юридичної відповідальності, але ж метою контролю може бути і виявлення та поширення прикладів позитивних практик діяльністю таких установ.

4. Дещо суперечливим є висновок, що діяльність судово-експертних установ пов'язана з відправленням правосуддя (с. 28), адже і сам автор відмічає, що вони виконують допоміжну роботу у системі правоохоронної діяльності (с. 59).

5. Під час публічного захисту бажано визначити пріоритетний напрям оптимізації системи суб'єктів контролю (перевести всі судово-експертні установи у підпорядкування Мініюсту або створити єдиний міжвідомчий суб'єкт контролю)

(с. 321-322), адже надані автором пропозиції в цій частині взаємно виключають одна одну.

Водночас варто зазначити, що висловлені зауваження характеризують складність теоретичних проблем контролю за діяльністю судово-експертних установ в Україні, що свідчить про актуальність досліджуваної автором теми, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку наукового дослідження О.Г. Рувіна.

Викладене у відгуку дозволяє зробити загальний **висновок**, що дисертаційне дослідження на тему «Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ України» є завершеною науковою працею, у якій її автор отримав нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретну наукову проблему, яка має значення для адміністративного права, а також діяльності судово-експертних установ. Робота відповідає вимогам п.п. 9-13 Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Рувін Олександр Григорович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 — Право).

Офіційний опонент:

професор кафедри цивільного
права і процесу,
Західноукраїнського національного
університету,
доктор юридичних наук, доцент
заслужений юрист України

Владислав ТЕРЕМЕЦЬКИЙ

Підпис	
Завіряю:	
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	

